

**Гейна О.В.**  
*доцент кафедри мовної та психолого-педагогічної підготовки  
Одеський національний економічний університет, м. Одеса,  
Україна*

## **РОБОЧИЙ ЗОШИТ ЯК ЗАСІБ ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЇ ПРОЦЕСУ НАВЧАННЯ**

*У статті надано опис можливих шляхів організації навчального матеріалу в робочому зошиті з російської мови як мови спеціальності. Обґрунтовано доцільність використання кросвордів у робочому зошиті. Автори статті розглядають робочий зошит як мовне портфоліо студента.*

З початку ХХІ століття методика викладання іноземних мов збагатилася безліччю ефективних технологій викладання, новими засобами презентації навчального матеріалу. Завдання викладача російської мови як іноземної – вибрати з відомих науці методичних прийомів ті, які дозволять досягти поставлених навчальних цілей і отримати оптимальний результат при роботі з даним контингентом учнів в конкретній академічній ситуації.

У своїй роботі викладачі російської мови як іноземної повинні враховувати той факт, що контингент студентів-іноземців значно змінився за останні роки. Якщо раніше до України для здобуття вищої освіти прибували студенти з країн Африки та Латинської Америки, то зараз приїжджають студенти з південно-східної та центральної Азії, які мають зовсім інший соціокультурний та освітній досвід, який викладач російської мови як іноземної зобов'язаний брати до уваги, коли планує свою роботу.

Для комплексного вирішення проблеми реалізації компетентнісного підходу з урахуванням менталітету учнів не завжди достатньо використовувати традиційний комплекс навчально-методичних матеріалів. Останнім часом у практиці викладання іноземних мов широко застосовуються робочі зошити. На жаль, у навчальній діяльності викладачів російської мови як іноземної робочі зошити в якості засобу навчання ще не отримали належного поширення, а досвід викладання з використанням робочого зошита ще не отримав належної оцінки з боку фахівців в області методики викладання російської мови як іноземної.

Робочий зошит як частина навчально-методичного комплексу увійшла в практику викладання різних навчальних дисциплін з 20-х років ХХ століття. У середині 20 століття одночасно з впровадженням у практику навчання системи опорних конспектів, запропонованої В. Ф. Шаталовим, робочі зошити знову почали успішно застосовуватися у процесі вивчення спеціальних дисциплін. У процесі викладання іноземних мов в Україні робочі зошити почали використовуватися дещо пізніше, а у викладанні російської та української мов поки використовуються тільки для навчання на підготовчому відділенні. Для просунутого етапу (рівень В 2), коли студенти приступають до вивчення мови спеціальності, наскільки нам відомо, робочі зошити ще не були сконструйовані.

Якщо архітектоніка і вимоги до наповнення сучасного підручника з російської мови як іноземної глибоко досліджені сучасною методикою, то структура робочого зошита поки ще не цілком визначена.

На нашу думку, найбільш повно роль і місце робочого зошита в сучасній системі професійної освіти проаналізовані в роботі Н. Е. Єрганової «Методика професійного навчання» [4]. З сформульованих дослідником функцій і видів робочого зошита найбільш актуальні, на наш погляд, наступні: 1) навчальна, 2) контролююча і 3) раціоналізуюча. Значення і роль навчальної та контролюючої функцій очевидні і не потребують коментування. Роль робочого зошита як засобу раціоналізації навчального процесу Н. Е. Єрганова інтерпретує як навчання раціоналізації навчального процесу. Тобто навчальна ситуація розглядається з боку учня. У рамках даної статті раціоналізація розглядається як удосконалення методів та організації праці, яке забезпечує підвищення рівня засвоєння навчального матеріалу учнями при одночасній економії фізичних і психологічних витрат з боку викладача.

Загальновідомо, що професійна діяльність педагога відбувається в умовах дуже високої емоційної напруги, оскільки професія педагога належить до професій альтруїстичного типу. З початку 70-х років почали з'являтися дослідження, які показували, що професія викладача більше за інші підпадає під синдром «професійного вигорання». Цей термін в психології з'явився в 70-х роках минулого століття і позначає відчуття емоційного виснаження, спустошеність, що може провокувати емоційні зриви. Людина втрачає інтерес до своєї діяльності, у неї пропадає розуміння і співчуття до тих, з ким доводиться працювати.

У методичній літературі останніх років багато писали про принцип антропоцентризму, який став основою побудови всіх сучасних педагогічних і методичних концепцій. Згідно з цим принципом людина займає центральне місце в структурі трудової, навчальної в нашому випадку, діяльності. Априорі передбачається, що цей принцип застосовується стосовно учнів. Але в навчальному процесі задіяний ще один бік – викладач, чия праця також потребує раціоналізації і, як наслідок, одночасно інтенсифікації та полегшення. До факторів інтенсифікації праці в першу чергу належать показники стану і використання застосованих засобів праці. У практиці роботи вищої школи засіб праці – це навчально-методичний комплекс, невід'ємною частиною якого в даний час є робочий зошит.

На кафедрі мовної та психолого-педагогічної підготовки Одеського національного економічного університету авторським колективом викладачів кафедри створено посібник з російської мови як іноземної для студентів 1 курсу вузів економічного профілю: «Російська мова для економістів на базі текстів з політичної економії» [1]. Посібник містить базові інформаційні ресурси відповідно до стандартів, визначених «Програмою з російської мови» для студентів-іноземців. У процесі роботи за посібником з'ясувалося, що для реалізації ґрунтовних принципів сучасної дидактики – індивідуалізації та гуманізації процесу навчання в ньому недостатньо різнорівневих лексико-граматичних вправ. Тому з'явилася необхідність розробки робочого зошита з

російської мови для студентів 1 курсу [2]. Тільки за умови чіткого визначення мети, яку переслідують автори при створенні робочого зошита, можна говорити про рівень професіоналізму авторів-укладачів. В іншому випадку результат їх роботи буде не органічною складовою навчально-методичного комплексу, а сукупністю розрізнених лексико-грамматичних вправ. Постановка мети, розробка структури робочого зошита – центральний момент створення методичної концепції робочого зошита.

При вивченні російської мови як мови спеціальності оволодіння базовою лексикою, що функціонує в загальнонаукових та економічних текстах, завжди займало важливе місце. У сучасних умовах, коли ми працюємо зі студентами, в рідних мовах яких немає запозиченої інтернаціональної лексики, значення глибокого вивчення економічної термінології тільки зростає. Семантизація лексичних і пред'явлення граматичних одиниць відбувається в навчальному посібнику. Мета укладачів робочого зошита – організувати повторення, закріплення і контроль вивченого студентами матеріалу.

Кожний розділ сконструйованого робочого зошита відповідає уроку посібника. Можливість роботи для кожного студента по індивідуальній траєкторії забезпечується великою кількістю (від 14 до 16) різнорівневих лексико-грамматичних завдань. Перший блок аспектних завдань робочого зошита складається з тренувальних лексичних вправ по розпізнаванню однокоренових слів, визначенню їх граматичного значення, відпрацювання умінь утворювати з однокоренових нові слова із заданим граматичним значенням. Другий блок складають умовно-мовленнєві завдання, призначення яких – розвиток навичок розуміння наукового стилю письмової мови. Третій блок – структурні і трансформаційні вправи, метою яких є оволодіння граматичними структурами. Завдання студента – письмово виконати завдання в робочому зошиті по запропонованим моделям виконання вправ, трансформуючи речення з зразками досліджуваних граматичних явищ.

Четвертий блок – ігровий. Він представлений кросвордами, складеними авторами робочого зошита на базі лексики, що вивчається в даному уроці. Сучасні студенти в масі своїй схильні до ігрових форм діяльності, тому вони з готовністю включаються в цей вид роботи. При складанні кросвордів автори дотримувалися кількох принципів: а) рішення кросворду не повинно займати багато часу, тобто в ньому не повинно бути більше 25 слів; б) слова з кросворду, їх еквіваленти або формулювання тлумачень повинні бути представлені в спеціально сконструйованій вправі, щоб студент точно знав, у якому значенні вживається слово в кросворді.

При рішенні кросвордів можливі різноманітні види роботи: індивідуальна або групова самостійна робота; командна робота з елементами змагання, коли група ділиться на дві команди, кожна з яких отримує для вирішення окремий, але рівнозначний за складністю кросворд. Як і всі групові види роботи, колективна робота над кросвордом, властивий їй дух змагання сприяють інтенсифікації процесу навчання, активізації навчальної діяльності навіть самих пасивних учнів. Індивідуальна робота над вирішенням кросворду може бути використана як засіб контролю.

Велика кількість завдань по кожній темі, наданих в робочому зошиті, дозволяє реалізувати принцип індивідуального підходу до кожного студента в процесі самостійної позааудиторної роботи. Кожному студенту може бути надана можливість працювати за особистою траєкторією. Завдання в робочому зошиті представлені у послідовності, що відповідає викладу навчального матеріалу в базовому підручнику.

Ми вважаємо, що правильно сконструйований робочий зошит є реалізацією методу портфоліо. Робочий зошит – це мовне портфоліо, засіб навчання і контролю, що гарантує здійснення результативної навчальної діяльності студента. Робочий зошит, який створюється з метою використовувати його в подальшій діяльності як мовне портфоліо, дає можливість викладачеві простежити етапи розвитку вторинної мовної особистості учня, а учню задіяти механізм рефлексії і оцінити свої досягнення в оволодінні мовою вивчення спеціальності.

Робочий зошит був апробований на заняттях з російської мови як іноземної на першому курсі ОНЕУ і відкоригований авторами-укладачами. Він використовувався як для самостійної аудиторної роботи студентів, так і для позааудиторної, коли студенти виконували вправи в якості домашнього завдання. В останньому випадку викладач перевіряє якість роботи студентів в аудиторії у формі захисту.

Автори робочого зошита ставили перед собою подвійну задачу:

- організація ефективної самостійної роботи студентів;
- регулювання інтенсивності праці та профілактика виробничого втомлення викладача.

Досвід роботи показує, що ці цілі в значній мірі досягнуті: робочі зошити є ефективним засобом організації самостійної роботи студентів в рамках академічної дисципліни як під керівництвом викладача в аудиторний час, так і індивідуально в позааудиторний час.

### **Список літератури:**

1. Гейна О. В. Русский язык для экономистов (на базе текстов по политэкономии): Учебное пособие / О. В. Гейна, В. В. Доброжанская, В. В. Мещевская, И. Я. Никулина, Л. А. Сиволова, Н. М. Шилофост. – Одесса: ОГЭУ, 2010. – 313 с.
2. Гейна О. В. Русский язык для экономистов: рабочая тетрадь для иностранных учащихся. Часть 1. /О. В. Гейна, Н. М. Шилофост.– Одесса: ОНЭУ, ротапринт, 2015.– 93 с.
3. Голобокова Г. И. Рабочая тетрадь как дидактическое средство организации самостоятельной работы студентов / Г. И. Голобокова. – Известия Российского государственного педагогического университета им. А. И. Герцена, Вып.№54, 2008.– С.333–337.
4. Эрганова Н. Е. Методика профессионального обучения. Учебное пособие для студентов высших учебных заведений / Н. Е. Эрганова.– М.: «Академия», 2007.

5. Эскендаров А. А. Актуализация познавательного интереса учащихся: кроссворды в системе дидактических игр /А. А. Эскендаров, Л. А. Казиева, Ш. Ш. Хидиров// Начальная школа.– 2007. – № 1. – С. 46–48.